

Az egész életen
át tartó tanulás
programja

BODY - Kultúra, test, gender és szexualitás a felnőttképzésben

Ref. n. 518036-LLP-1-2011-1-FR-Grundtvig-GMP

www.bodyproject.eu

EGÉSZSÉG, GENDER, SZEXUALITÁS, FOGYATÉKOSSÁG és TEST

Kulturális különbségek felnőttképzési helyzetekben

A kritikus incidensek összefoglalója

2012. november

open kijk op handicap

cesie
the world is only one creature

A kiadvány létrejöttéhez hozzájárultak:

[P1] Élan Interculturel (főpályázó); Franciaország

<http://www.elaninterculturel.com/>

[P2] Katholieke Vereniging Gehandicaptten Vormingsbeweging vzw – KGV; Belgium

<http://www.kvg.be/>

[P3] MHT Consult; Dánia

<http://www.mhtconsult.dk/>

[P4] Ars Erotica Alapítvány; Magyarország

<http://www.csakatestemenat.hu/ars-erotica-foundation/>

[P5] Centro Studi ed Iniziative Europeo – CESIE; Olaszország

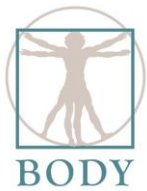
<http://cesie.org/>

Szerkesztette az Elan Interculturel a BODY konzorcium részére

Az Európai Bizottság támogatást nyújtott ennek a projektnek a költségeihez. Ez a kiadvány (közlemény) a szerző nézeteit tükrözi, és az Európai Bizottság nem tehető felelőssé az abban foglaltak bármilyen felhasználásért.

A projekt és ez a publikáció az Európai Bizottság Egész életen át tartó tanulás Grundtvig programjának (LLP Grundtvig) támogatásával jött létre

Tartalomjegyzék

1.	A projekt témakörei	4
2.	Módszer	4
3.	Kritikus incidensek következtetései	4
a.	Eredmények	4
b.	Módszertannal kapcsolatos eredmények	4
4.	A kritikus incidensek témák szerint	4
	Kulturális különbségek az EGÉSZSÉG területén	6
	Kulturális különbségek a GENDER (nemi szerep) területén	7
	Kulturális különbségek a SZEXUALITÁS területén	9
	Kulturális különbségek a FOGYATÉKOSSÁG területén	10
	Kulturális különbségek a TEST területén	12
5.	Milyen kultúraközi következtetések vonhatók le a felnőttképzéssel kapcsolatban? Melyek a fontos kompetenciák és készségek melyeket a képzőknek fontos elsajátítaniuk?	14
a)	Test, egészség, fogyatékoság, gender, szexualitás kultúraközi szemlélete	14
b)	Kompetenciák képzők számára	14

A projekt témakörei

A BODY projekt kutatási fázisának célja a kulturális különbségek hatásainak feltérképezése volt az egészség, gender, sexualitás és interkulturalitás területein dolgozó felnőttképző szakemberek munkájában. A kritikus incidenseket felnőttképzőktől és oktatóktól gyűjtöttük össze a Margalit Cohen-Emerique által kifejlesztett módszer segítségével. Ezen megközelítés lényege, hogy egy kultúraközi konfliktus sosem magyarázható (s oldható meg) csupán az egyik fél idegenségével, furcsaságával, az adott kulturális közegben való járatlanságával, hanem kizárólag a résztvevő felek eltérő kulturális háttereinek interakciójaként értelmezhető. Ez a megközelítés arra is lehetőséget ad, hogy megértsük milyen rejtett normák, értékrendszerek, szokások és elvárások állnak egy-egy incidens hátterében.

1. MÓDSZER

A BODY projektben Margalit Cohen-Emerique módszerét használtuk. A kritikus incidensek felkutatása, összegyűjtése és elemzése érdekében öt országban tartottunk műhelyeket és majdnem 200, felnőttképzés területén dolgozó szakemberrel vettünk fel beszélgetéseket. 88 kritikus incidenst gyűjtöttünk össze és elemeztünk az egészség, fogyatékoság, gender (nemi szerep), sexualitás és test témaköreiben, hogy megértsük, hogyan válhat a kulturális sokszínűség érzékeny területté és, hogy milyen kompetenciákat követel meg egy képzőtől, oktatótól ezen konfliktusos helyzetek kezelése. Módszerünkről részletesebb információ a "research guide" című dokumentumban olvasható.

2. KRITIKUS INCIDENSEK KÖVETKEZTETÉSEI

a. EREDMÉNYEK

Az összesen 122 incidenst 2012 februárja és júliusa között gyűjtöttük össze felnőttképzésben és egyéb segítő szakmákban dolgozó szakemberektől. Tevékenységi területeik nagy változatosságot mutatnak: nyelvtanítás külföldieknek, fogyatékkal élők, nemzetközi fejlesztés, transzneműek támogatása stb. A 122 incidens közül 34-et kiszűrtünk, mert témájuk nem volt releváns a BODY projekt szempontjából (nem megfelelő mértékben érintették az egészség, gender, sexualitás, fogyatékoság vagy test témáját, vagy a felnőttképzés területe szempontjából nem voltak relevánsak).

Az incidensek mindegyikét műhelyek és/vagy személyes interjúk során gyűjtöttük össze.

b. MÓDSZERTANNAL KAPCSOLATOS EREDMÉNYEK

Kutatásunk legfontosabb tapasztalata, hogy a Margalit Cohen-Emerique által kifejlesztett kritikus incidensek módszere jól alkalmazható a BODY projekt témáira és hasonló kutatásokban. Fontos ugyanakkor a módszer időigényének figyelembe vétele. Elsajátítása ugyanis időbe telik, a kritikus incidensek összegyűjtése pedig szoros együttműködést igényel a felek részéről, amennyiben az incidens narrátora résztvesz az elemzésben. Ezen munkafázis kihívásaihoz alkalmazkodva újrafogalmaztuk az eredeti módszertani útmutatót.

3. A KRITIKUS INCIDENSEK TÉMÁK SZERINT

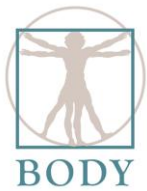

Az alábbi táblázat a BODY projekt négy témájában (egészség, fogyatékoság, gender, szexualitás és test) összegyűjtött kritikus incidensek számát mutatja be:

	Belgium	Dánia	Franciaország	Magyarország	Olaszország	Összesen
Egészség		2	2	2	1	7
Fogyatékoság	17		1	4	5	27
Gender		8	6	7	1	22
Szexualitás	2 ²	2	2	3	0	9
Test		3	15	2	3	23

Fontos megjegyezni, hogy ezen négy téma semmiképp sem független egymástól. Valójában lényegi átfedésekben vannak egymással: a legtöbb szexualitással kapcsolatos kérdés kötődik van a gender témájához, a fogyatékoság az egészséghez stb. A fenti négyes felosztást csupán a tájékozódást segítő eszközként alkalmazzuk.

¹ A fenti okból két belga incidens a szexualitás és fogyatékoság témakörében is megjelenik

KULTURÁLIS KÜLÖNBΣÉGEK AZ EGÉSZSÉG TERÜLETÉN				
<i>Belgium</i>	<i>Dánia</i>	<i>Franciaország</i>	<i>Magyarország</i>	<i>Olaszország</i>
	Hospice	Víz	Abortusz	Lepecsételt ajkak
	Becsomagolt babák	Fogamzásgátlás	Kábítószer	

Az egészség témájában gyűjtöttük össze a legkevesebb kritikus incidenst, az 5 résztvevő országból mindössze 7-et. Ilyen kis mintából nehéz bármilyen mintázatra következtetni, mégis megállapíthatjuk, hogy ezen témában az összes incidens azonos irányba mutat. A *Drag* (Mo.) című eset felveti a kérdést: Hogyan tarthatja egy család elfogadhatónak a kábítószerhasználatot és támogathatja benne lányát? A *Becsomagolt babákban* (D) megjelenő szituáció a csecsemőgondozást és általában véve a szülést övező kulturális szokások közül mutat be egy példát. A kérdéskörrel kapcsolatos rituálék és előírások bámulatos változatosságot mutatnak a szabad választás (vagy épp ennek korlátai), a szoptatással kapcsolatos tabuk és előírások vagy épp az alvási szokások tekintetében. A *Lepecsétlet ajkak* (Oo.) felveti a kérdést: Hogyan érthető meg, ha egy tett mögött húzóóó motívumok a szituációban, az egyén kultúrájában vagy épp egy traumatikus pszichés állapotban keresendők. A *Víz* (Fr.) című incidensben a spirituális és fizikai szükségletek fontossági sorrendjének kérdése merül fel: Tekintheünk-e előbbre valónak spirituális jellegű vagy vallási előírásokat, mint nagyon is objektív testi szükségleteinket? Ehhez némiképp kapcsolódva az *Abortusz* (Mo.) incidens azt a kérdést tárgyalja, mit tehet egy kezelőorvos, ha az abortusz vallási okok miatt nem lehetséges, bár a terhesség mind szociálisan, anyagilag és pszichológiailag is súlyos terhet jelent a szülőknek? Hasonlóan a *Fogamzásgátlás* (Fr.) is egy számos vallás által tiltott gyakorlatot tárgyal. Végül a *Hospice* (D) című történet példázza milyen szabályok befolyásolják viselkedésünket a betegséggel és halállal szembesülve.

KULTURÁLIS KÜLÖNBΣÉGEK A GENDER (NEMI SZEREP) TERÜLETÉN				
Belgium	Dánia	Franciaország	Magyarország	Olaszország
	A sminkelt arcú kislány	Akkulturalizáció	Férj	A kihívás
	A török otthonban	Történetmondás	Gyász és nemi szerep	Bemutakozás
	Házifeladat	Csábítás	Női szerep	
	Alkarok	Öltözködés	Férfi szerep	
	Kihívó öltözék a vizsgán	Színházi workshop	A lánykérés	
	Kihívó öltözék a könyvtárban	Koedukált játék	A női tréner	
	Közbevágás	Transznemű tükör	Túlöltözött résztvevő	
	A libanoni apa		Autentikus transzneműség	

22 incidenst gyűjtöttünk össze a gender témakörében (nem számítva a szexualitással foglalkozó eseteket). A legtöbbjük a nemi szerepek megkülönböztetésének kérdését járja körül, azt a jelenséget, hogy a különböző kultúrák (legyen szó nemzeti vagy akár szakmai kultúráról) az élet számos területén a mindennapi teendőktől kezdve a kommunikációs stíluson át a dress code-ig különböző szabályokat írnak elő férfiak és nők számára.

- *Nemi szerepek megkülönböztetése.* Talán azt hihetnénk, hogy a nemi szerepek közötti különbségek a nyugati kultúrában mára erősen elmosódtak. Mégis, számos incidens azt sugallja, hogy ilyen jellegű megkülönböztetés ma sem csak távoli kultúrákban fordul elő. A *Gyász és nemi szerep* (Mo.) az érzelmek és gyász kifejezésében megmutatózó nemi szerepkülönbségek kérdését érinti. A *női tréner* (Mo.) arról szól, milyen előítéletekkel kellett megküzdenie egy fiatal nőnek mikor a gazdasági világban felsővezetőkkel kezdett dolgozni.

- *Nemi szerepek és hierarchia.* Míg *A női tréner* (Mo.) a munka világában jelen lévő hierarchia kérdését tárgyalja, addig *A kihívás* (Oo.) és *A libanoni apa* (D) olyan kulturális közegekről szólnak, ahol a nők számára semmilyen hatalmi pozíció nem elérhető, különösen férfiakkal szemben. *A kihívásban* egy fiatal palesztin tanuló egy női előadó szakértelmét kérdőjelezi meg csupán az előadó női volta miatt.

- *Szerepek a háztartásban.* A *Férj* valamint a *Női szerepek* és a *Férfi szerepek* (Mo.) című incidensek szereplői Magyarország legnagyobb kisebbségéhez, a cigánysághoz tartoznak. Ezen incidensek feltárják az egy kiegyensúlyozott, szimmetrikus otthoni feladatmegosztás iránti vágy és a tradicionális, vagy legalábbis egyértelmű női és férfi munkákat megkülönböztetett felosztás iránti igény közti feszültséget. Mindhárom történetre jellemző, hogy a bennük bemutatott helyzetekben a férfi a domináns, női partnere autonómiáját korlátozó fél s, hogy ezt a bennük szereplő, erőteljesen individualista szellemiséget képviselő szakemberek meglehetősen rossz néven veszik.

- *Fizikai szeparáció.* A nemi szerepek megkülönböztetése gyakran a férfi és női terek egymástól való határozott elkülönítésében érhető tetten. A *Színházi workshop* (Fr.) francia művésze azzal szembesül, hogy nem egy művészeti workshopján figyelembe kell vennie a tényt, hogy a Párizs külvárosában élő afrikai férfiak nem hajlandók közös nyilvános térben dolgozni a nőekkel. A *Török otthon* (D) narrátorát sokként éri a felfedezés: a közönség női része egy függöny mögött foglal helyet a kultúrházban. A *Házifeladat* (D) egy 12 éves kislányról szól, aki azért esik el egy tanulási lehetőségtől, mert tilos számára olyan helyen tartózkodni, ahol fiúk is jelen vannak.
- *Nőiség és gyerekek, fiatal lányok.* A nemi szerepek szocializációja a különböző kultúrákban nagy változatosságot mutat. A *Sminkelt arcú kislány* (D) egy palesztin anya által kiváltott kultúrsokkról szól, aki 3 éves kislányát kisminkelt arccal vitte óvodába. A *Koedukált játék* (Fr.) történetéből kiderül, hogy bizonyos indiai kultúrákban a fiúk és lányok egymástól való elkülönítése már nagyon fiatal életkorban kezdetét veszi. Végül A *lánycérés* (Mo.) egy nevelő nehéz helyzetét beszéli el, mikor egy olyan apa kéri a tanácsát, akinek 13 éves lányát feleségül kérték. Mi a megfelelő kor a nővé s feleséggé váláshoz? Mennyiben kulturális eredetűek az ezzel kapcsolatos elképzeléseink?
- *Dresszkód.* Míg számos kultúra világos öltözködési előírásokkal rendelkezik azzal kapcsolatban, hogyan kell a férfiaknak és nőknek a nyilvános térben megjelenniük (ld. *Felkar*, D), addig több incidens is rámutat, milyen feszültséget okozhatnak implicit elvárásaink. A *Túlöltözött résztvevő* (Mo.) című incidensben egy tréningen résztvevő nőt kritizálnak társai, amiért „túlöltözött”, míg a *Kihívó öltözék a vizsgán* (D) illetve a *Kihívó öltözék a könyvtárban* (D) című incidensekben a kultúrsokk forrása a szereplő nők a helyzethez nem illően kihívó, explicit módon nőies öltözéke. Mindhárom eset a nőiség megjelenítésének kérdését vizsgálja a posztsexista társadalmakban: Mindenfajta nőies öltözködési stílus az internalizált szexista elnyomás kifejeződése volna?
- *Akkulturalizáció.* A dresszkódhoz kapcsolódó incidensek kapcsán már felmerült milyen nehézséget okoz a nem világosan definiált, kimondatlan kulturális elvárásokhoz való igazodás. Bizonyos incidensek feltárják a nyugati képzők és oktatók bevándorló nőkkel szemben támasztott azon elvárását, hogy azok teljes egészében magukévá tegyék a női emancipáció és nemi egyenlőség értékeit. Ez az elvárás különösen tettenérhető a két, magrebi nőekkel találkozó női tréner reakciójában, akiket megdöbbenéssel tölt el, hogy a szereplő muszlim nők több mint tíz Franciaországban töltött év után sem adaptálódtak az emancipált nő francia modelljéhez.

KULTURÁLIS KÜLÖNBBSÉGEK A SZEXUALITÁS TERÜLETÉN				
Belgium	Dánia	Franciaország	Magyarország	Olaszország
Hálózák	Leszbikus buli	Meztelenség a színpadon	Leszbikus magánélet	
Kielégülés	Meztelen fiú a kertben	Transznemű tükör	Coming out (Előbújás)	
			Transznemű	

9 incidenst gyűjtöttünk össze a szexualitás témakörében. Ezek érintik a szakmai és magánszféra elválasztását, az előítéletek valamint a tabuk kérdéseit.

o *A szakmai és magánszféra elválasztása.* Három incidens esetében a narrátorok szexuális irányultsága képezi a feszültség ill. konfliktus alapját. A *Leszbikus magánélet* (Mo.) és a *Coming out* (Mo.) című incidensekben a narrátorok képzőként olyan helyzetben találják magukat, melyben készletet éreznek nemi irányultságuk felfedésére annak ellenére, hogy magánéletük védelme és objektív, semleges pozíciójuk megőrzése érdekében mindig igyekeztek szexuális irányultságukat kívül hagyni a professzionális helyzeteken. A *Leszbikus buliban* (D) a narrátor kénytelen visszautasítani egy olyan nő közeledését, aki tévesen szexuális érdeklődésként értelmezte a narrátor szakmai jellegű figyelmét. A *Meztelenség a színpadon* (Fr.) egy színész színpadi meztelenséggel kapcsolatos nehézségeit mutatja be. A férfinak nehézséget okoz a színpadon való meztelen jelenlét, mivel úgy érzi: teste mindig a saját teste marad, s így az általa megformált karaktertől idegen.

o *Nemváltás, átjárások.* Mára már meglehetősen elterjedt az a feminista megközelítés, miszerint a nemiség valójában társadalmi jelenség. Ez a megközelítés nagyban hozzájárult, hogy mind szélesebb körben válhasson elfogadottá az egyén azon joga, hogy életmódjához hasonlóan nemét is szabadon megválaszthassa. Mégis, ahogy a *Transznemű* (Mo.) és a *Meztelen fiú a kertben* (D) című incidensek is mutatják, sok –gyakran tudat alatti- ellenállás tapasztalható még a nemváltással kapcsolatban. A *Transzneműben* egy gender témával foglalkozó pszichológusnő azon kapja magát, hogy férfiként szólít meg egy transznemű nőt, akit nem talál elég „meggyőzőnek”. A *Meztelen fiú a kertben* leírja milyen nehézségeket okoz egy fülöp-szigeteki apának és egy dán iskola dolgozóinak feldolgozni, hogy egy fiatal fiú sminkben és női cipőben kíván iskolába járni.

o *Tabuk.* A szexualitás területe bővelkedik a tabukban; a különböző társadalmak világszerte változatos előírásokkal és tiltásokkal igyekeznek kontrollálni tagjaik szexualitását. Szinte minden kultúrában világosan definiáltak a nyilvánosan megjeleníthető intimitás határai. A *Hálózák* (B) incidens egy ilyen tabu áthágásának története, melyben két értelmi sérült férfi megoszt egy hálózákot egy kirándulás során. A *Meztelenség a színpadon* (Fr.) az idős emberek szexualitásával kapcsolatos tabut feszegeti. Végül a *Kielégülés* (B) incidensben a narrátor anyja egy ennél is erősebb tabut hág át mikor felvállalja, hogy maga elégit ki súlyosan mozgássérült fiát. A Caritas Romanát idéző történet rávilágít: az önzetlen adás néha saját legerősebb korlátaink átlépését követeli.

BODY

FOGYATÉKOSSÁG

KULTURÁLIS KÜLÖNBSEGEK A FOGYATÉKOSSÁG TERÜLETÉN				
Belgium	Dánia	Franciaország	Magyarország	Olaszország
Utazás		Az ujj	Csók	Főzőlecke
Pofon			Érintés	Színházi fesztivál
Cikk			Harcművészetek	Jégtörés
Főzés			Szépség	Hastánc
Vásárlás				Bank
Nagynéni				
Bűnös				
Újévi beszéd				
Étterem				
Hálózsák				
Toalett				
A buli				
Mozi				
Tömegközlekedés				
Tisztességes munkaadó				
Elszigetelve élni				
Kielégülés				

27 incidenst gyűjtöttünk össze a fogyatékoság témakörében. Ezek nagy része (16 incidens) belga partnerszervezetunktől származik, akik speciálisan a fogyatékoság témájával foglalkozó műhelyeket szerveztek. Az incidensek változatos helyzeteket írnak le és több témát érintenek. Ezek közül a leggyakrabban ismétlődőek: önállóság és kölcsönösség, a fogyatékoság ábrázolásai, diszkrimináció és integráció, valamint az intimitással és magánélettel kapcsolatos tabuk.

- *Az autonómia tiszteletben tartása.* A *Főzőlecke*, a *Bank* (Oo.) és az *Utazás* (B) című incidensek a fogyatékkal élő emberek önállóságának kérdését járják körül. Mindhárom szituációban visszatérő motívum, hogy a jóindulatú gondozók illetve szemtanúk úgy ítélik meg, a fogyatékkal élőknek segítségre van szüksége egy bizonyos cselekvése végrehajtásához (legyen az úttesten való átkelés, banki pénzfelvétel vagy egy főzőtanfolyamon való részvétel), oly mértékben, hogy szinte helyette próbálják azt megtenni, nem felismerve, hogy segítségük szükségtelen és szinte tovakodó.

- *Kölcsönösség.* Az autonómia kérdéséhez szorosan kapcsolódva felmerül a kölcsönösség témája is. A kölcsönösség a szociális működés egyik alapeleme, mely biztosítja az interakciók során a felek egyenlő részvételét és egymás kölcsönös tiszteletét. A fogyatékkal élők esetében azonban –lévén sokan közülük a folytonos segítségkapás pozíciójában vannak, nem rendelkezvén az adás lehetőségével

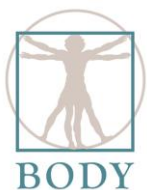
- gyakori probléma a kölcsönösség sérülése. Ez –a segítők nyilvánvalóan legjobb szándékai ellenére- az egyenlőtlenséghez járul hozzá (ld. *Nagynéni*, B).

o *A fogyatékos és a fogyatékkal élő emberek ábrázolása.* Bár a fogyatékkal élők integrációja lassan mind szélesebb körűvé válik, ma is bőven találkozhatunk velük kapcsolatos sztereotípiákkal. Ezen előítéletek nagy része azon feltételezéseinkből fakad, vajon mire képes és mire nem egy fogyatékkal élő. Mitöbb, a hivatásszerűen sérültekkel foglalkozó szakemberek is gyakorta hordoznak ilyen jellegű előítéleteket. Ezek váratlan felszínre bukkanása esetenként súlyos zavar és szégyen forrását jelenti (ld. az *Újévi beszédet*, B, melyben a meghívott szónokról derül ki, hogy arca torzult, valamint a *Színházi fesztivált*, Oo., melyben a narrátor egy karok nélküli színházi előadóval ismerkedik meg). A sérült emberekkel kapcsolatos előítéletek fontos forrása a szépséggel és fogyatékosággal kapcsolatos gondolkodásmód: ami sérült az nem normális, tehát szép sem lehet. A *Szépség* (Mo.) című incidens narrátora egy nő, akiben tudatosan saját előítéletessége, mikor azon kapja magát, hogy egy fogyatékos fiatalember külsejét csodálja.

o *Diszkrimináció és kirekesztés vagy integráció.* A sztereotipizálás gyakran diszkriminációhoz vezet, melyet általában a kérdésben többé-kevésbé tájékozott emberek követnek el több-kevesebb szándékossággal. A *Buli* (B) című incidensben nem fogyatékos fiatalok szólítanak fel fogyatékkal élőket, hogy hagyják el a táncteret, mondván, túl sok helyet foglalnak. Ehhez hasonló a *Mozi* (B) is. Ebben az incidensben egy moziteremben nincsenek kerekesszékes helyek, mivel ezek túl sok helyet foglalnának és ezáltal csökkentenék a bevételt. A *Cikk* és a *Bűnös* (B) a sérült emberekkel szembeni makacs előítéletességről szólnak. Mégha a diszkrimináció elutasításával kapcsolatban ki is alakult egy bizonyos konszenzus, az integráció útja továbbra sem magától értetődő. A *Jégtörésben* (Oo.) a tréner ülő gyakorlatokat iktat bemelegítő feladatai közé, melyek során kínos módon kiemeli, hogy az egyik résztvevő kerekesszékes. Mi az bevonás legjobb módja? Helyes megváltoztatni egy képzés egész programját valaki (vélt) speciális szükségleteire való tekintettel? Vagy valami más?

o *Az intimitással és a magánélettel kapcsolatos tabuk.* A szocializáció kulcseleme a tabuk elsajátítása, különös tekintettel a társas viselkedéssel és érintkezéssel kapcsolatos tilalmakra. Bizonyos incidensekben enyhe értelmi sérült emberek hágnak át ilyen szabályokat: az *Étteremben* (B) egy sérült férfi beleeszik egy idegen tányérjába, a *Hálózásák* (B) a nyilvános fizikai kontaktus tabuját érinti, míg a *Toalett* (B) szereplője mások előtt vizez be.

o *Intimitás, szakmai és nem szakmai határok átlépése.* A *Csók* és *Érintés* (Mo.) című incidensek megmutatják, hogy megesik, hogy egy fogyatékkal élő ember a gondozó tisztelete ellenére áthágja a megengedett fizikai intimitás határait.

BODY

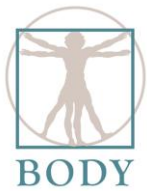

KULTURÁLIS KÜLÖNBÉGEK A TEST TERÜLETÉN				
Belgium	Dánia	Franciaország	Magyarország	Olaszország
	Erőszakos fiatal menekültek	A táska	Roma szoknya	Privát szoba
	Japán kézfogás	Csókok	Japán gesztus	Ölelés
	Leves és vaj	Érintés		Órán enni
		A padlón		
		Fenék		
		Japán résztvevő		
		Bólintás		
		Füldőruha		
		Megölni egy méhet		
		Csendes diákok		
		Testi fenyítés		
		Koedukált játék		
		Pakisztáni pár		
		Kézfogás		
		Orrfújás		

23 összegyűjtött incidens kapcsolódik a test témájához a többi, a gender, szexualitás, egészség és fogyatékoság kérdéseit érintő eseten felül. A következőkben ezeket az eseteket vesszük sorra témák szerint.

- *A non-verbális kommunikáció kódjai.* A test kommunikációban betöltött szerepe kultúránként különböző. A direkt verbális kommunikációt előnyben részesítő társadalmakban a testbeszéd feladata a verbális mondandó követése, alátámasztása, hangsúlyozása. Mégis, a hangsúlyosabban „kontextusgazdag” (Hall) kommunikációs stílusok esetében a testhelyzet, mimika és gesztikuláció fontosabbak lehetnek a verbális összetevőnél. Relatív fontosságuk ellenére a gesztusok hatalmas változatosságot mutatnak kultúránként (ld. *Japán gesztus*, Mo.). Ezek a különbségek különösen erősen éreztetik hatásukat az üdvözlési és búcsúzási rítusok tekintetében, mikor szerepük a kölcsönös tisztelet és elfogadás kifejezése. Az egyik fél képtelensége a másik gesztusainak megfelelő viszonzására ilyen szituációkban gyakran megtöri az interakció szimmetriáját és kölcsönös jellegét. A hasonló problémát tárgyaló kritikus incidensek narrátorai gyakran a másik fél udvariasságaként és tiszteletének hiányaként élik meg ezeket a helyzeteket.

- *Mozdulatok, ritmus.* A használt mozdulatok repertoárja tekintetében a kulturális különbségek messze túlmutatnak az interakciók során használt gesztusokon (udvariassági szabályok, rituálék stb.). Valójában olyan nagyon is hétköznapi cselekvésekre is kiterjednek, mint a sétálás vagy az egy leejtett tárgyért való lehajlás (ld. *Fenék*, Fr.). Mivel hajlamosak vagyunk a számunkra megszokottól eltérő gesztusok mögött önkéntelenül is szándékosságot feltételezni, ezek a látszólagos

apróságok gyakran válnak félreértések és feszültség forrásává. A *Fenek* című incidensben például a lehajlás mozdulatát értelmezi a narrátor tévesen érzékiként és közönségesként, míg a *Bólintás*ban (Fr.) a narrátor tévesen az interakció lezárásaként értelmezi partnere bólintását, mely valójában épp bátorítás volt a folytatásra.

- *Magánélet és integritás: az egyén személyes tere.* Az incidensek egy jelentős része a személyes térhez kapcsolódik. A személyes tér mérete meghatározza, hogy tudattalanul milyen fizikai távolságot kívánunk fenntartani másokkal. Az intim személyes kapcsolatok általában kisebb távolságot követelnek meg, míg a hierarchikus jellegűek rendszerint nagyobbat. A személyes tér tiszteletben nem tartása általában negatív képzeteket ébreszt: a túlzott különbségek gyakran akkor is nyugtalanítólag hatnak, ha nem vagyunk személyesen érintettek a situációban. Az *Erőszakos fiatal bevándorlók*ban (D) a narrátort sokkolja az osztálya fiatal férfi tagjai közötti gyakori és erőteljes fizikai kontaktus látványa. A testi fenytés látványa szintén gyakran hat sokkolóan az egyén testi integritását fontos értéknek tekintő európaiak számára (ld. *Testi fenytés*, Fr.). A formális és kötetlen viszonyok közötti átjárás is okozhat meglepetést és bizonyos fenyegetettség érzést. A *Füüdőruhában* (Fr.) a francia képzőnő tolakodásként éli meg, mikor egy résztvevő nő kölcsön próbálja kérni a füüdőruháját. Egy ilyen jellegű szivesség kérése a higiénias megfontolásokon túl is túlzottan intimnek hat, kapcsolatuk jellegéből adódóan.

- *Tabuk.* Minden kultúra világosan megrajzolja az általa udvariasnak és elfogadhatónak valamint helytelennek ítélt viselkedések közti határvonalat. A gender és szexualitás témáival foglalkozó szekcióban már találkozhattunk néhány erre vonatkozó példával. Ezen két területen kívül is léteznek azonban tabuk. Ezek jelentős része az étkezéssel (ld. *Órán enni*, Oo.) valamint a higiéniaiával (ld. *Orrfújás*, Fr.) foglalkozik. Közös ezen tiltásokban, hogy érvényességi területeik vannak: bizonyos terekben megengedett bizonyos cselekvések végrehajtása, másutt azonban nem. Más helyzetekben is létrejöhetnek azonban érdekes incidensek: az *Érintésben* (Fr.) szereplő kínai látogatók nem veszik számításba, hogy Európában tilos a múzeumokban megérinteni a műtárgyakat. Ehhez hasonló a *Padlón* (Fr) incidens, melyben indiai látogatók egy csoportja ül le egy múzeumban a terem közepén a földre.

5. MILYEN KULTÚRAKÖZI KÖVETKEZTETÉSEK VONHATÓK LE A FELNŐTTKÉPZÉssel KAPCSOLATBAN? MELYEK A FONTOS KOMPETENCIÁK ÉS KÉSZSÉGEK MELYEKET A KÉPZŐKNEK FONTOS ELSAJÁTÍTANIUK?

a) TEST, EGÉSZSÉG, FOGYATÉKOSSÁG, GENDER, SZEXUALITÁS KULTÚRAKÖZI SZEMLÉLETE

Az összegyűjtött kritikus incidensek igazolták eredeti feltevésünk, miszerint a test, egészség, fogyatékoság és szexualitás problematikus területeket jelenthetnek a kultúraközi érintkezés során: A kulturális különbségek igenis fontos szerepet játszanak ezeken a gyakran –tévesen- univerzálisnak vélt területeken. Megértettük továbbá, hogy a kulturális különbségek gyakran nem várt helyzetekben jelennek meg valamint, hogy mi, képzők is gyakran élünk át meglepetést vagy egyenesen kultúrsokkot és, hogy könnyen vonódunk be személyes szinten is ezekbe a tapasztalatokba. Vegyük sorba ezeket a következtetéseket:

Először is meg kell állapítanunk, hogy az összegyűlt incidensek sokkal több nem várt elemet tartalmaznak és általában véve színesebb képet mutatnak mint előzetesen feltételeztük: Egy incidensben egy dán nő él át kulturális sokkot egy muzulmán nő kihívó öltözéke miatt, egy másikban egy francia képzőt sokkol a fesztelenség, mellyel japán feletesse és kollégái tréfálkoznak a testsúlyán. Elmondható, hogy sok kultúrsokk történet gyökeresen eltért azon előzetes elképzeléseinktől, vajon ki és mi lehet sokkoló és vajon kinek a számára.

A második konklúziókn a trénerök önképéről és magukkal szembeni, kulturális nyitottsággal és rugalmassággal kapcsolatos elvárásairól szól. Hiszen mindenki máshoz hasonlóan a képzők gondolkodása sem mentes a sztereotípiákat és előítéleteket mozgósító kognitív automatizmusoktól. A szépséggel, sérültséggel vagy akár a feminista értékekkel kapcsolatos tudattalan előítéleteink gyakran olyan szituációkban törnek elő, melyekben ezek az értékek valamilyen módon megkérdőjeleződnek. Ezen élmények annál sokkolóbbak, minél kevésbé vagyunk tudatában saját előítéleteinknek.

A kulturális sokk élménye mindig többet jelent, mint egy a sajátunktól eltérő kulturális mintázattal való találkozás okozta meglepetést; szinte elkerülhetetlenül saját értékeink, normáink, elvárásaink megkérdőjelezéséhez is vezet. Eseteink tanulmányozásakor azt találtuk, hogy a szexualitással, genderrel, testtel, fogyatékosággal és egészséggel kapcsolatos kultúrsokkok különösen hajlamosak személyes szinten is megérinteni az őket átélőket.

b) KOMPETENCIÁK KÉPZŐK SZÁMÁRA

A kulturálisan sokszínű környezetben dolgozók számára szükséges interkulturális kompetenciák meglehetősen pontosan meghatározottak. Öt témánk alapos vizsgálata azonban lehetővé tette számunkra, hogy még pontosabban definiáljuk mely képességek, milyen tudás valamint attitűdök lehetnek hasznosak ezen területeken.

- *Negociálás: a különbség túlértékelése vagy tagadása helyett a diverzitással kapcsolatos helyes attitűdök megtalálása*

A diverzitással kapcsolatban nincs egyetlen, üdvözítő út. Kritikus incidenseink megmutatták, hogy néha épp a különleges igényekhez való túlzott alkalmazkodni vágyás vezet a felek autonómiájának

sérüléséhez (ld. *Jégtörés*, Oo.). Egy trénernek tehát szüntelenül mérlegelnie kell milyen mértékben veszi figyelembe egy-egy résztvevő speciális igényeit, ügyelve rá, hogy ne redukálja az illető személyt sérültségére.

- *Figyelni*

A rendelkezésünkre álló legfontosabb eszköz a megfigyelés, néha csupán a non-verbális jelekre korlátozódva (ld. *Bank*, Oo.), ha olyanokkal dolgozunk, akiknek verbális kifejezőképessége bármilyen okból korlátozott.

- *Elvárások és akkulturalizáció*

Legyen szó akár migránsokról vagy más kisebbségekről, az adaptáció illetve akkulturalizáció sosem lineáris, automatikus vagy teljes. Megesik, hogy bizonyos, számunkra oly természetesnek, praktikusnak és „fejlettnek” vélt értékek és normák mások számára megvalósíthatatlannak vagy egyenesen nemkívánatosnak tűnnek. Semmilyen esetben sem várhatjuk el másoktól az akkulturalizáció egy adott szintjét, bármennyi időt is töltöttek már el az adott kulturális környezetben.

- *Előítéletek, implicit sztereotípiák*

A sztereotípiák és előítéletek lebontása nehéz munka, mely végül is csupán azok tudatosulását és nem a tőlük való végleges megszabadulást ígéri. Saját, rejtett előítéleteikkel való szembesülés gyakran vezet csalódottsághoz és kimerítő önvádláshoz szakemberek esetében (ld. *Transznemű*, Mo., *Újévi beszéd*, B). A kutatások azonban már bebizonyították, hogy a sztereotipizálás és előítéletesség az emberi gondolkodás természetes jelenségei, kognitív automatizmusok. Működésük tudatalatti szinten hat és váratlan területekre is kiterjed. Ezek tudatosítása segíthet felmerülő előítéleteink kezelésében.

- *Saját identitás, autenticitás, a professzionális és magánélet szétválasztása*

Saját identitásunk bizonyos elemeinek feltárása erőforrást jelenthet interkulturális munkánk során. Szolgálhat továbbá partikuláris identitások elismerésére, támogatására is (pl. migránsok vagy kisebbségi identitású emberek körében). Személyes identitásunk védelme ugyanakkor megköveteli, hogy személyiségünk és magánéletünk bizonyos aspektusait ne fedjük fel. Általában annyit biztosan megállapíthatunk, hogy hasznos, ha megőrizzük nyitottságunkat és mérlegelési hajlandóságunkat azzal kapcsolatban, hol húzzuk meg határainkat, illetve, hogy milyen kockázatokkal vagy előnyökkel jár ezek esetleges kitolása, áthelyezése.